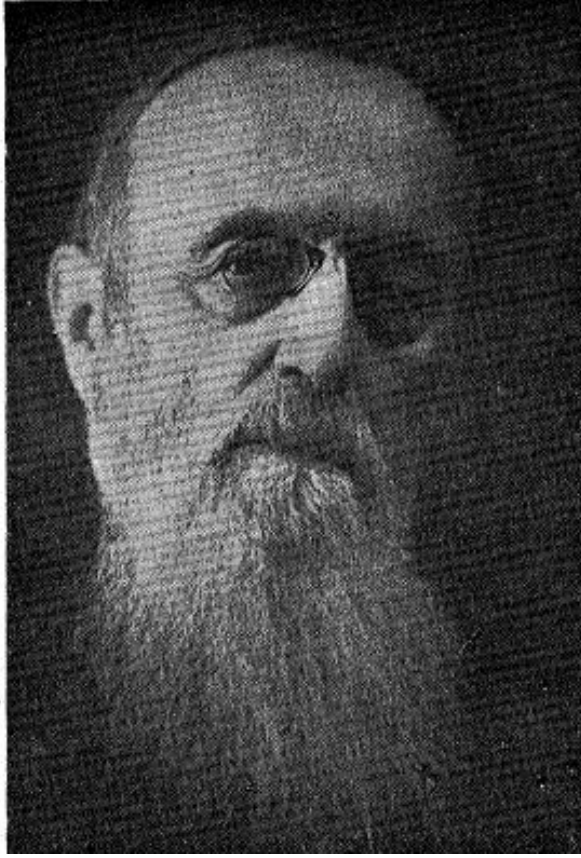

A. LACROIX

Jeolojik ilimlerle meşgul olan bir kimsenin bu ismi duymamış olmasına imkân yoktur. Tereddütsüz, dâhi diyebileceğimiz bu Fransız bilgini klâsik mineraloji ve petrografinin en esaslı bir mümessili idi. Onu 16 Mart 1948' de maalesef kaybetmiş bulunuyoruz.

A. Lacroix 1863 de Mâcon'da doğmuştur. Ailesi oranın eski bir ailesi olup bilhassa hekim ve eczacılardan mürekkepti. Küçük Lacroix'ı da eczacılık tahsili yapmak üzere 1883 de Paris'e yolladılar. Lacroix 1887 de Ecole de Pharmacie'yi bitirdiyse de, küçüklüğündenberi minerallere karşı duyduğu ilgi ve Paris'teki ikameti esnasında Muséum National d'Histoire

Naturelle'de Alfred des Cloizeaux, Collège de France'ta Ferdinand Fouqué ve müstakbel "Inspecteur général des mines, organisateur du Service de la carte géologique de France" Auguste Michel-Lévy gibi Mineraloji ve Petrografinin üç mühim siması ile tanışması, kendisinin eezacılık mesleğini icra etmeyip tamamen mineraloji ile meşgul olmasına sebebiyet verdi. Bu bilginler de hiç şüphesiz, Mâcon'lu küçük eczacının Mineralojiye olan büyük ilgi ve kabiliyetini müşahade etmiş olacaklar ki, onu meslekleri için kazanmaktan geri kalmadılar.

Lacroix İngiltere adaları ile İskandinavya'da pek faydalı tetkik seyahatleri yaptıktan sonra Collège de France'ta Fouqué'nin yanında asistan oldu. Bir ara İtalya ve Amerika'ya da gitti. 1889 senesinde Lacroix Pirokseng-nayları ve Skapolit taşları üzerinde kıymetli eserlerini bitirerek Docteur ès sciences ünvanını aldı ve akabinde, kendisine ölümüne kadar hakiki bir hayat arkadaşlığı eden, ona çalışmalarında daima yardımcı olan, tetkik seyahatlerinde onu hiç yalnız bırakmıyan kıymetli hocasının kızı Catherine Fouqué ile evlendi. Henüz 30 yaşında iken hocası des Cloizeaux'nun yerine Profesör tayin edildi. 43 sene büyük başarı ile muhafaza ettiği bu mevkiden 1936 da istifa ederek ayrıldı. Burada kaldığı müddet zarfında müzenin mineraloji kısmı fevkalâde genişledi, mineral kolleksiyonlarının tasnifi değişti ve dünyada bir tane denilebilecek bir petrografi kolleksiyonu meydana getirildi.

Lacroix 1904 de Académie des Sciences de l'Institut de France'a girdi ve 1914 de buranın fiziksel ilimlerinin daimî sekreterliğine seçilerek bu mesuliyetli vazifeyi ölümüne kadar ifa etti.

Her iki vazifesindeki çalışmalarını arada bir sekteye uğratan sebepler, Avrupa'nın muhtelif memleketlerine, Türkiye'ye Martinik, Madagaskar, Yeni Gine, Sudan, Amerika ve Doğu Asyaya yaptığı müteaddit tetkik seyahatleridir.

Bu büyük ilim adamına şerefli hayatı boyunca tevdi edilen ilmî ve akademik nişaneler de bittabi mebzuldür. 60 tan fazla Üniversite, Akademi ve İlmî Cemiyet ona Dr. Hon. Causa ünvanını vermiştir yahut honorer veya korespondan üyeliklerine seçilmiştir.

Lacroix'in eserleri burada anlatılmakla bitirilemez. Mesailerinin adedi 700 den fazla olup, mineraloji ve petrografinin muhtelif şubeler-

ine ve bu ilimlerin tarihçelerine aittir. Bunlar arasında müteaddit kitaplar da vardır. Bu vaziyette büyük alimin faaliyet sahasından burada ancak kısmen bahsedebiliriz. Lacroix'nın evvelâ zikredilmesi icabeden eserleri şüphesi 1893-1913 senelerinde intişar eden 5 ciltlik "Minéralogie de la France et de ses Colonies" ile 1922-1923 te çıkan "Minéralogie de Madagascar"dır. Bu eserlerde o zamana kadar diğer bilginlerin mineraller hakkında yapmış oldukları çalışmalar bir araya toplanmış, bunlara çeşitli yeni müşahedeler ilâve edilmiş, böylece her mineralin karakterislikleri mükemmel bir şekilde anlatılmıştır. Diğer büyük eserleri Montagne Pelée'nin indifaı, volkanik taşların anklavları, Pirene'lerin granit kontakları, Pirene'lerin erüptif taşları, Los adalarının alkaliyenitleri, Tibet'in volkanik taşları, Habeşistan yüksek yaylasının volkanik taşları, Gine sahilinin Lateritleri, Réunion adasının volkanı, Hindîçini'nin erüptif taşları, Sahrayı Kebirin fulguritleri, Yeni Kaledonya'nın glaukofan taşları ve peridotitleri, Madagaskar'ın flogopit yatakları v. s. hakkındadır. Büyük ve küçük birçok mesaisi de Büyük Okyanus adalarının genç volkanik taşlarının incelenmesine aittir. Lacroix'dan evvel oradaki taşların münhasıran bazalt lâvları olduğu sanılıyor, binnetice plajioklaslı taşlara "Pazifisch" deniliyordu. Halbuki Lacroix'nın Tahiti taşlarını esaslı incelemesi neticesi bunlarda sodiumlu minerallerin mevcudiyeti meydana çıkmış (1910), daha sonra başka bilginler de diğer adalardan toplanmış materyelde aynı şeyi tesbit etmişler, böylece tabiatın insanların sandığı kadar basit olmadığı hakikati bir kere daha kendini belli etmiştir.

Genç volkanik taşlara ve genel olarak volkanizmaya olan ilgisi Lacroix'yi Avrupa'nın klâsik volkanik sahalarında da çalışmaya sevk etmiştir. "Plateau Central" hakkında müteaddit küçük mesaisi vardır. İtalya'nın volkanik taşlarını da tetkik etmiş, ilk olarak Vesüv'deki lavları ikiye ayırmağa muvaffak olmuştur. Buradaki incelemeleri neticesi "hétéromorphe" ve "autopneumatolyse" tâbirlerini ilk olarak çok sevdiği ilminin terminolojisine sokmuştur.

Petrografiye kesin bir şekilde en fazla taş definisyonu kazandıran 5 bilginden Lacroix başta gelir:

Lacroix (90), Rosenbusch (77), Brögger (75), Johannsen (70) ve Washington (31) kesin definisyon vermişlerdir.

Lacroix'nın kesin olmayı ne kadar sevdiği bilûmum mesailerinde kimya tahlillerine atfettiği önemden de anlaşılabilir. Analizlerini yalnız tam emniyeti olduğu kimselere yaptırır, yeni analiz metodları çıktıkça bir çok eski tahlilleri yeniden yaptırarak eskilerini tashih ederdi. Diğer bazı petrografların aksine, kimyasal terkinin bir taş için en önemli özellik olduğunu, bunun taşları birbiriyle kıyaslamak için esas teşkil ettiğini, çok kere bir taşın isimlendirilmesi için kimya analizinin elzem olduğunu müdrikti. Kendi petrografi sistematüğinde Amerikalıların CIPW parametrelerini kullanırdı; bu-nun için de kimya tahlili esastır. Kurmuş olduğu sistematikle bir kaç ciltlik bir "Traité de Petrographie" yayınlamayı tasarlamış, bunun büyük kısmını yazmış olmakla beraber maalesef sonunu getirmeğe ömrü vefa etmemiştir. Kendisinin son demlerinde "ilmî mirasım" diye bahsettiği bu pek kıymetli eserinin Fransız meslektaşları tarafından yayınlanacağı muhakkaktır. Lacroix gibi, hiçbir petrografa nasip olmamış bir şekilde muhtelif küt'aların erüptif taşlarını incelemiş bir ustadan "Traité" sinin intişarı hiç şüphesiz petrografi için muazzam bir kazanç olacak, bütün meslektaşları fazlasiyle sevindirecektir.

Lacroix meteoritlerle de meşgul olmuş, Muséum National'de eşsiz bir kolleksiyon hazırlamış, bunlar hakkında birçok mesailer yayınlamıştır. Öldükten sonra çalışma odasında meteoritler hakkında kalın bir manüskri bulunmuştur. Her halde bu eseri için olacak, kendisi, Türkiye'de meteorit bulunup bulunmadığını Jeoloji Kurumundan sormuş, cevap vereceğimiz sırada hayata gözlerini kapadığını okumuştuk. Vasiyeti gereğince cenazesinde merasim yapılmamıştır, zira onun istediği "meslektaş, talebe ve dostlarının hatıralarında ona küçük bir yer ayırmalarıdır; bu ise çalışma ve normal hayata sekte vermeksizin de yapılabilir." Onu her tanıyanın bu son arzusunu yerine getireceğine şüphe yoktur.

Aralık 1949

Orhan BAYRAMGİL